

ВІЙНИ ПАМ'ЯТНИКІВ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ: ВІДГОМІН МИНУЛОГО ЧИ ПОЛІТИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ?

У статті досліджуються сучасні українсько-польські міждержавні та між-національні відносини кризь призму суперечок навколо складних питань спільної історії, які в останні десятиліття виливаються у так звані «війни на могилах» чи «війни пам'ятників». Доведено, що такий стан речей є наслідком реалізації, доволі відмінної, політики історичної пам'яті, яку здійснюють Республіка Польща та Україна. Події відносно недалекої минувшини, наприклад часів Другої світової війни, є досить травматичною історичною пам'яттю для обох суспільств, а тому найчастіше використовуються як засіб політичних маніпуляцій.

Ключові слова: історична пам'ять, війна пам'ятників, Україна, Республіка Польща, політика пам'яті.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сучасні українсько-польські міждержавні відносини увібрали у себе численні складові: політичну взаємодію, економічне співробітництво, співпрацю у гуманітарній сфері та на рівні національних меншин. Розвиваючись по висхідній, уже наприкінці 90-х років ХХ століття, двосторонні відносини України та РП були кваліфіковані як стратегічне партнерство. Проте, як продемонстрували останні роки, добросусідство та стратегічне партнерство українсько-польських відносин видається не таким уже й безхмарним у світлі суперечок, які ведуться двома націями у площині історичної пам'яті, трактування спільної історичної минувшини. Займаючи, подекуди, діаметрально протилежні точки зору на події, наприклад, Другої світової війни та міжнаціонального конфлікту на Волині, суперечки щодо історичної минувшини ведуть до війни пам'ятників, а це, у свою чергу, проявляється у погіршенні міжнаціональних відносин. Тому дослідження причин міжнаціональних суперечок, аналіз критичних точок зламу історичної пам'яті в сучасних українсько-польських взаєминах не втрачають своєї актуальності та необхідності їх вивчення.

Стрільчук Людмила Василівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк.

© Стрільчук Л.В., 2019

Аналіз попередніх досліджень. Звісно, що запропонована проблема є не новою, її досліджували впродовж двох останніх десятиліть і українські, і польські історики, політологи, журналісти. Найважливішими, з погляду авторки, є праці Б. Бердиховської, В. В'ятровича, Б. Гудя, Я. Грицака, А. Киридон, Я. Куроня, Є. Місіло та інших. Численні публікації згаданих авторів аналізують генезу українсько-польських суперечок навколо місць національної пам'яті, вивчають історичну політику Республіки Польща та України, розкривають найбільш проблемні для узгодження сторінки спільної історії та ілюструють еволюцію суспільно-політичного дискурсу щодо історичної пам'яті. Однак, цілісного дослідження генези та перебігу «воєн пам'ятників» досі не зроблено. Тому запропонована стаття є спробою узагальнення задекларованої наукової проблеми.

Метою статті є аналіз причин сучасного стану українсько-польських суперечок навколо місць національної пам'яті та ілюстрація (на основі фактів) кризового стану двосторонніх відносин у площині історичної пам'яті.

Виклад основного матеріалу. 90-ті роки ХХ – початок ХХІ століть для українсько-польських міждержавних відносин (окрім здобутків політичної та економічної співпраці) ознаменувався узгоджувальною риторикою щодо вироблення спільної визі на історичну минувшину. Варто у цьому сенсі пригадати, наприклад, багатолітній діалог науковців з питань узгодження трактування спільної історії, спільну заяву президентів України та РП «До порозуміння і єднання» від 21 травня 1997 року, відкриття президентами обох країн Л. Кучмою та А. Квасневським меморіалу українсько-польського примирення у с. Павлівка, що на Волині у 2003 році, вироблення спільної визії щодо «Меморіалу орлят» у Львові та відкриття тогочасними президентами В. Ющенком та А. Квасневським 24 червня 2005 року на Личаківському кладовищі меморіалу загиблим воїнам Української Галицької Армії та «Меморіалу орлят», відкриття В. Ющенком та Л. Качинським 13 травня 2016 року пам'ятника меморіалу загиблим українцям у с. Павлокома (РП), а 28 лютого 2009 року президенти України та Польщі В. Ющенко та Л. Качинський взяли участь у вшануванні жертв міжнародного протистояння у роки Другої світової війни у Гуті Пеняцькій (Україна) (Стрільчук, 2017: 375). Здавалося б, суперечки та взаємні образи вдалося здолати.

Однак в останнє десятиріччя українсько-польські відносини переживають декілька кризових моментів, котрі гучним відлунням далися взнаки як на політичному рівні, так і сколихнули обидва суспільства на рівні пересічних українців та поляків. Такими кризовими подіями для двосторонніх взаємин є червень 2013 року, коли у переддень 70-ї річниці Волинської трагедії польськими владцями було прийнято рішення про визнання подій міжетнічного українсько-польського конфлікту 1943 – 1944 років на Волині та у Східні Галичині «етнічною чисткою з ознаками геноциду» (*Strilchuk, 2019: 39-40*), липень 2016 року, що ознаменувався прийняттям польським Сеймом резолюції «Про встановлення 11 липня Днем пам'яті поляків жертв геноциду, вчиненого ОУН-УПА», або ж січень 2018 року, коли польські депутати підтримали законопроект про заборону «бандерівської ідеології». Такі кроки польського політикуму яскраво засвідчують, що спільна польсько-українська історія, а, особливо, її найтрагічніші сторінки стали предметом політичних маніпуляцій та спекуляцій. Наслідком такої політики є погіршення міждержавних та міжнаціональних взаємин і війни пам'ятників, що в останні роки є, нажаль, звичним явищем. Візьмемо, для прикладу, перелік актів вандалізму у місцях національної пам'яті вчинених за останні роки по обидва боки українсько-польського кордону.

2014 рік.

- квітень 2014 року на греко-католицькому цвинтарі в с. Молодичі Ярославського повіту Підкарпатського воєводства знищено пам'ятник українській громаді села;

- березень 2014 року осквернено символічну могилу вояків УПА у Грушовичах Ярославського повіту Підкарпатського воєводства;

- травень 2014 року повторний акт вандалізму у Грушовичах;

- 2 липня 2014 року у с. Вербиця Томашівського повіту Люблінського воєводства пошкоджено пам'ятний знак на увічнення українських жертв комуністичних репресій.

2015 рік.

- осквернено пам'ятний знак воякам УПА на горі Монастир біля с. Верхрати Любачівського повіту Підкарпатського воєводства;

- осквернено пам'ятний знак воякам УПА у с. Молодичі Ярославського повіту Підкарпатського воєводства;

- пошкоджено пам'ятний знак загиблим українцям у с. Радружі Любачівського повіту Підкарпатського воєводства;

- осквернено пам'ятний знак воякам УПА у с. Білосток Грубешовського повіту Люблінського воєводства;

- 27 травня 2015 року пошкоджено пам'ятний знак на символічній могилі вояків УПА у Грушовичах Підкарпатського воєводства.

2016 рік.

- 5 березня 2016 року частково знищено пам'ятник українській громаді у с. Молодичі Ярославського повіту Підкарпатського воєводства;

- 15 травня 2016 року здійснено наругу над могилами українського військового кладовища у с. Пікуличах поблизу Перемишля;

- 9 жовтня 2016 року члени ультраправої організації Obóz Wielkie Polski знищили пам'ятник на братській могилі вояків УПА у с. Верхрата Любачівського повіту Підкарпатського воєводства.

2017 рік.

- 8 січня 2017 року у с. Гута Пеняцька Львівської області невідомими особами зруйновано меморіал загиблим полякам споруджений в пам'ять особам, загиблим в ході каральної акції в роки Другої світової війни;

- 12 березня 2017 року розмальовано червоною фарбою пам'ятники жертвам українсько-польського конфлікту у роки Другої світової війни у с. Підкамінь на Львівщині;

- 14 березня 2017 року повторно сплюндровано пам'ятний меморіал полякам у с. Гута Пеняцька Львівської області (*Стрільчук, 2019: 180-181*);

- 26 квітня 2017 року на цвинтарі у селі Грушовичі Підкарпатського воєводства представники правих польських організацій зруйнували монумент воякам Української Повстанської Армії. Польська сторона пояснила це як «демонтаж незаконного пам'ятника УПА», який простояв 23 роки (*Історична правда*).

Як приклад протиставлення історичної пам'яті та воєн пам'ятників проаналізуємо останній випадок – руйнування монументу воякам УПА у Грушовичах. Отож, руйнування пам'ятника у Грушовичах постфактум легалізували заяви Міністерства культури та Інституту національної пам'яті Польщі.

- Аби довести відсутність поховань під зруйнованим пам'ятником у Грушовичах, Польський інститут національної пам'яті у травні 2017 року ініціював розкопки. Україна скерувала до Польщі групу з 5 спостерігачів (*Історична правда*). У результаті розкопок все ж виявлено поховання, а отже – пам'ятник не був

символічним, як про це заявляла польська сторона. Однак, польська преса подавала цю позицію тенденційно, замовчуючи реальний стан речей і коментуючи факти руйнування монументу та здійснюваних на його місці розкопок виключно з позиції «польської візії».

Польський історик Є. Місіло у статті «Грушовичі 24-26.V.2018 р.» напише: «Я був свідком багатьох ексгумацій і супроводжуваних їх досліджень людських останків. Але з подібним стикаюся уперше. Ексгумації тривали не три, а нерідко кільканадцять днів. Вони не обмежувалися позначеним ірраціонально фрагментом території, як на цвинтарі у Грушовичах, а тривали до результату, тобто шукались всі останки або, ймовірно, їхня найбільша кількість. Їм завжди передувала польова розвідка, а також вивчення архівних документів, свідчення свідків. Потім були пробурені пробні отвори».

У Грушовичах все було по-іншому. Ніби під задалегідь закладену тезу. Вирішено дослідити тільки територію, яка знаходилася безпосередньо під зруйнованим пам'ятником, хоча зі свідчень відомо, що членів УПА ховали у різних закутках цвинтаря. Частина їх виразно помітна на фотографіях кількарічної давності. Достатньо було до них звернутися.

Досі складно було уявити собі ситуацію, аби дослідження охопили тільки частину останків у межах визначеної викопаної ями, а ті, які знаходилися поза нею, залишили недоторканими. Такі археологічні роботи свідчать не про брак професіоналізму, а про прагнення максимально їх звузити, щоб знайти якнайменше решток тіл похованих там членів українського підпілля. У день початку розкопок, 24 травня, в ефірі Польського Радіо 24 за участю професора Кшиштофа Швагжика і редактора Тадеуша Плюжанського останній сказав: «Можливо, це буде поворот, якщо покажемо, що там немає жодних останків. Наші науковці просто хочуть ексгумувати жертв в Україні. Кожній жертві потрібна труна, а поляків без гробів там є багато. Це обов'язок перед попередніми поколіннями. Досі Польща вела надто поступливу політику щодо України. Якщо скажемо, що нинішня політика не може бути залежною від історичної брехні, то будемо переможцями. Уперше стикаюся з ситуацією, коли після трьох днів роботи і знайдення 16 людських решток віце-президент ІНП, який наглядав за розкопками, видає поспішну самовільну заяву, що на підставі «медично-судових досліджень» знайдених решток не встановлено,

що бодай якісь з них належали «членам українських угруповань». У «нормальних» умовах дослідження останків 16 осіб, чи як стверджує українська сторона – 18, тривали б багато місяців. Так було під час ексгумації у Бірчі, в Яцні, а рештки 22 українців ексгумованих в Лішній «досліджували» у Жешуві майже 10 років!» (*Дивись.інфо*).

Уже 25 травня 2018 року у газеті «*Nasz dziennik*» опубліковано статтю, в котрій цитовано висловлювання директора Бюро увіковічення боротьби і мучеництва ІНП Адама Сівка. А Сівек заявив, що нема жодних документів, доказів існування поховань на цвинтарі в Грушовичах: «Українська сторона представила тільки одну історію, яка підтверджує, що там поховані члени УПА. Ми не отримали більше нічого» (*Стрільчук, 2019: 276*).

Як зауважує Є. Місіло, пан А. Сівек «розминувся з правдою» не вперше. У зв'язку з тим, що він постійно повторює, що бракує інших доказів існування могил УПА на цвинтарі в Грушовичах, варто нагадати, як було насправді. Після падіння комуністичного режиму 1989 р. Польщею прокотилася хвиля вшанування місць поховання жертв війни, сталінських репресій, жертв польсько-українського конфлікту. Ініціаторами були члени родин, мешканці сіл, виселених під час акції «Вісла», Союз українців – політичних в'язнів сталінських часів. З плином часу та поспішністю, браком свідків і доступу до закритих тоді комуністичних архівів, які б дозволили встановити імена жертв і місця їх поховання, пам'ятники мали часто символічний характер. Частина з них, якщо не більшість, встановлювалася без будь-якого дозволу, тоді як Рада охорони пам'яті боротьби і мучеництва, якою керував тоді А. Пшевозняк, таких дозволів не видавала, а якщо і видавала, то процедура тривала роками.

Так було у випадку з пам'ятником у Грушовичах, який відкрили та освятили 9 жовтня 1994 року. Усі його елементи, окрім фундаменту, привезли зі Львова. На плиті пам'ятника розміщено п'ять чавунних таблиць. Головна з написом «Героям УПА слава, борцям за волю України» і чотири менші – з назвою куренів УПА, які входили до складу військового округу «Сян»: 1) «Ягоди – Беркута»; 2) «Залізняка»; 3) «Коника» – «Байди»; 4) Рена. Під плитою, у спеціальній крипті, розміщено урни із землею з обраних місць поховання партизанів УПА.

Ні на пам'ятнику, ні на могилі повстанців нема жодних прізвищ полеглих і замордованих партизанів. Навіть тих, які поховані на цвинтарі у Грушовичах. Це була очевидна помилка організаторів встановлення пам'ятника, яка вже невдовзі обернулася проти них, а через роки вона стала підставою для знищення пам'ятника» – пише Є. Місіло (*Дивись.інфо*).

У березні 1995 року дійшло до першої спроби руйнування пам'ятника. Замальовано тоді чорною фарбою всі таблиці і тризуб, а одна з них, присвячена куреню УПА «Залізняка», який діяв на цьому терені, відірвано і вкрадено. На її місці написали – «Геть». Тих, хто зробив це, не знайшли, але через розголос у пресі, прокуратура розпочала слідство проти головного ініціатора встановлення пам'ятника пана Дмитра Богуша з Перемишля. Його звинуватили у порушенні будівельних приписів, а також браку згоди Ради охорони пам'яті боротьби і мучеництва (*Місіло*).

Через чотири роки по тому слідство припинено. Пізніше спроба руйнування пам'ятника повторилася, приблизно у травні 2015 року монумент облили червоною фарбою, зроблено написи на кшталт «Смерть катам Волині та Донбасу», зірвано і вкрадено всі п'ять таблиць. Руйнування пам'ятника зняли і розмістили на російському порталі. 26 квітня 2017 року пам'ятник остаточно розібрали на виконання розпорядження війта гміни Стубно Януша Слабiцького.

Однак доки дійшло до цього, 1999 року Рада охорони пам'яті боротьби і мучеництва і Міжнародна комісія при Раді міністрів України підписали порозуміння, у якому польська сторона погодилася утриматися від демонтажу пам'ятника у Грушовичах і залишення чинних написів. Це рішення було наслідком переданих Раді охорони пам'яті боротьби і мучеництва документів, які підтверджували факт поховання партизанів УПА на тамтешньому цвинтарі. Сьогодні польська сторона, в особі шефа Бюро шанування боротьби і мучеництва ІНП А. Сівки, яке є правонаступником Рада охорони пам'яті боротьби і мучеництва, вдає, що нічого не знає про це порозуміння і заперечує, що мала докази існування згаданих поховань – заявляє Є. Місіло.

Куратор розкопок Кшиштоф Швагжик відразу після закінчення розкопок заявив: «Бюро пошуку та ідентифікації ІНП пізно ввечері закінчило археологічні дослідження на комунальному цвинтарі в Грушовичах. У результаті робіт виявлено поодинокі

поховання 16 цивільних осіб... археологічні і медично-судові дослідження не дають підстав для визнання, що на місці демонтованого пам'ятника на честь УПА були поховані масово або поодинокі члени українських угруповань» (*Стрільчук, 2019: 278*).

Відразу на цю заяву відреагували українські пошуковці, зокрема Святослав Шеремета, секретар Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв війни та політичних репресій, голови ГО «Українські меморіали» (*ЗІК*).

Телеканал «Zіk» 31 травня 2018 р. у межах проекту «Перші про головне» оприлюднив інтерв'ю С.Шеремети, у якому, останній розповів про результати археологічних розкопок у Грушовичах. Зокрема, секретар Державної міжвідомчої комісії заявив: «Ми, нажаль, не мали можливості впливати на дослідження. Ми могли робити фотографії, відео, оглядати артефакти. Виявилося, що на місці зруйнованого пам'ятника є поховання. Тіла вісімнадцяти людей захоронені у два яруси. На нижньому – чоловіки, жінки та діти.... На верхньому похоронені молоді чоловіки. На верхньому ярусі можуть лежати воїни УПА. З багатьох джерел ми знаємо, що у такий спосіб вночі підзахоронювали повстанців до цивільних поховань. Водночас польська сторона не вірить, що знайдені останки належать воїнам УПА. Вони припускають, що то захоронення дев'ятнадцятого століття» (*ЗІК*).

Українські історики вказують і на речові докази, як от гудзик від німецької натільної білизни, яку носили вояки УПА, або ж монети 20-х років ХХ століття. Експерти розпочали пошуки у польських архівах і згідно віднайдених документів та спогадів, на цвинтарі в Грушовичах поховано тринадцять підпільників ОУН та вояків УПА. Сьогодні по прізвищах та псевдонімах вдалося ідентифікувати п'ятьох осіб – підкреслює історик В. Бірчак (*ЗІК*).

Фактично, документи підтвердили те, що у Грушовичах поховано осіб, які воювали з прокомуністичною польською владою. А отже їхні могили мали б охоронятися законодавством РП. Заяву К. Швагжика українська сторона прокоментувала так: «Я вважаю, що, з точки зору науки, такі однозначні твердження з короткочасних та поверхневих досліджень території робити щонайменше необґрунтовано. Я маю на увазі польську сторону. Тобто це необґрунтовано і політично вмотивовано», – наголосив Святослав Шеремета (*Дивись.інфо*).

Здавалося б, ситуація із пам'ятником у Грушовичах досягла найвищої точки загострення. Однак, вандалізм у даному випадку зайшов іще далі: уламками пам'ятника було вимощено дорогу. За словами мера Стубна Я. Слабiцького, з ініціативи якого відбувся демонтаж пам'ятника, він вдався до таких дій, бо передбачав, що українці збережуть уламки і «зроблять з них реліквію», зокрема польський чиновник заявив: «Каміння було утилізоване. Служить польському суспільству. З нього були зроблені дороги» (*Вікна.іф.уа*).

Історія монументу воякам УПА у Грушовичах, всього лиш один із епізодів непростого пам'яттєвого дискурсу у сучасних українсько-польських взаєминах, який, на жаль, в останні роки, усе частіше виходить із цивілізованих рамок і переростає у війни пам'ятей та пам'ятників. Усвідомлення того, що війни на могилах у міжнаціональні та міждержавні відносини загалом, додають лише негатив, руйнують напрацьовані у попередні десятиліття добросусідство і довіру, мало б стати визначальним для обох сторін. Однак, як демонструють останні події, такого усвідомлення дуже бракує.

Руйнування монументу у Грушовичах спонукало українську сторону до прийняття відповідних рішень. У відповідь на численні порушення польською стороною укладених у попередні роки документів, щодо співпраці у справі охорони місць національної пам'яті, у квітні 2017 року, після 14-го випадку плюндрування українських могил у Польщі Український інститут національної пам'яті оголосив про призупинення видачі дозволів на пошукові роботи полякам на території України. Конфлікт між українською та польською стороною прокоментував В. Вятрович: «...ми оголосили про призупинення видачі дозволів на пошукові роботи, не ексгумаційні. Різниця в тому, що пошук може завершитися віднайденням останків. Після цього має початися ексгумація. Натомість акцентується увага на тому, що ми нібито забороняємо проводити ексгумацію. Попри те, що жодних останків іще не виявлено» (*Новинарня*).

Україна зніме заборону для поляків на пошукові роботи й ексгумацію після того, як на території Польщі буде відновлено хоча б один із пам'ятників, сплюндрованих за останні роки, про це в коментарі «Новинарні» заявив голова УІНП В. В'ятрович. Як бажаний приклад він навів український меморіал у селі

Верхрата Любачівського повіту Підкарпатського воєводства Польщі, зруйнований вандалами в жовтні 2016 року. Кам'яний хрест на кладовищі у Верхраті було встановлено 1993 року на могилі 13 вояків УПА (їхні імена викарбувані на металевих табличках), а також цивільних померлих. Відповідальність за плюндрування могили взяли на себе радикальні націоналісти з організації «Табір великої Польщі» (*Oboz wielkiej Polski*) (*Стрільчук, 2019: 282*).

Даючи коментар з приводу пам'ятника у селі Верхраті, В. Вятрович, фактично підсумував нинішній стан речей в українсько-польських відносинах щодо місць національної пам'яті та воєн пам'яті. «Є дуже конкретний пам'ятник у Верхраті, повністю легальний, який охороняється згідно з міжнародною умовою між Україною та Польщею», – сказав голова УНП. Натомість, за словами В'ятровича, «із 2017 року Польща відверто не виконує взятих на себе міжнародних зобов'язань» щодо захисту українських поховань. «Коли ми говоримо про «цвинтарну війну», то треба розуміти, що з польського боку було 15 випадків плюндрування українських пам'ятників і могил. І жоден з них не був розслідуваний. Жоден пам'ятник не було відновлено. З українського боку було чотири таких випадки, і всі пам'ятники відновлені. В усіх випадках проведено слідство. І, до речі, виявлено участь у них проросійських активістів» – сказав голова Українського інституту національної пам'яті (*Новинарня*).

«Відповідно, ми бачимо абсолютну асиметрію в ставленні до цієї теми. І я переконаний, що ця асиметрія руйнує нормальні стосунки між Україною і Польщею. І Україна має всі підстави вимагати рівного ставлення до українських пам'ятників і могил у Польщі. Такого, як ми гарантуємо для польських на українській території», – наголосив В. В'ятрович.

У відповідь на рішення української сторони, щодо призупинення видачі дозволів на пошукові роботи полякам на території України, на початку листопада 2017 року польське видання «*Dziennik Gazeta Prawna*» з посиланням на урядові джерела повідомило, що в Міністерстві закордонних справ РП складають список українців, яким заборонять в'їзд до Польщі. За інформацією видання, до списку було внесено С. Шеремету, який влітку 2017 р. прийняв рішення про заборону ексгумаційних робіт у с. Костюхнівці Маневицького району Волинської області у рамках робіт польського Інституту національної пам'яті для

пошуку польських легіонерів 1915-1916 років. Дана інформація підтвердилася, коли у листопаді 2017 р. С. Шеремету не впустили до Польщі. Проблема довелося вирішувати за посередництвом посла Республіки Польща в Україні Я. Пекла.

Аналіз вищевикладених фактів дозволяє зробити висновок, що ланцюжок наслідкових явищ очевидний: непримиренність у трактуванні історичної події – веде до протистояння історичних пам'ятей, а війна історичної пам'яті тягне за собою «війни на могилах», загострення міжнаціональних суперечок і, як результат, погіршення міждержавних взаємин. Лише докорінна зміна підходів у цій площині може згладити конфлікт.

Польсько-українське порубіжжя рясніє величезною кількістю місць національної пам'яті, які для обох народів, впродовж тривалої історії сусідства, переплелись взаємодоповнюючи спільну історію, або ж протиставляючи її. Не секрет, що місця національної пам'яті є візуальним компонентом історичної пам'яті, адже вони унаочнюють та увиразнюють минуле. Суспільний дискурс навколо спільної минувшини, як наслідок політичних маніпуляцій, поставив місця національної пам'яті на одне із центральних місць у війні пам'ятей двох народів. І це не випадково, адже як демонструє досвід останніх років, пам'ятник може бути або ствердженням власної рації, або символом трагедії, або ж пантеоном національної доблесті, і, на жаль, тільки після цього – місцем національної скорботи і пам'яті. З сумом, доводиться констатувати, що сучасні українсько-польські взаємин ще далекі від того, аби дійти спільного знаменника у порахунках з минулим, як, наприклад, це зроблено у французько-німецьких чи німецько-польських відносинах.

Використані посилання

Strilchuk L. 2019. The Volyn tragedy in modern Ukrainian-Polish relations. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал. Історичні науки.* № 2 (160) березень-квітень. С.38 – 44.

Архіви Польщі підтверджують захоронення УПА в Грушовичах. *ЗІК*, [online] Доступно: <https://zik.ua/news/2018/05/31/arhivy_polshchi_pidtverdzhuyut_zahoronennya_ura_u_grushovychah> [Дата звернення 10 липня 2019].

«Візьміть хоча б Верхрату»: В'ятрович назвав умову, за якої полякам дозволять ексгумацію могил в Україні. *Новинарня*, [online] Доступно: <<https://novynarnia.com/2019/07/09/eksgum-pl/?fbclid>> [Дата звернення 19 липня 2019].

Місіло Є. Волинський міф «сто тисяч». *Наше слово*, [online] Доступно: <<https://www.nasze-slowo.pl/volinskij-mif-100-tisyach-i-ch>> [Дата звернення 12 березня 2019].

Поляки ігнорують докази поховання бійців УПА в Грушовичах, – історик Євген Місіло. *Дивись.інфо*, [online] Доступно: <<https://dyvys.info/2018/06/05/polyaky-ignoruuyut-dokazy-pohovannya-bijtsiv-upa-na-tsvyntari-v-grushovychah-istoryk-yevgen-misylo>> [Дата звернення 15 липня 2019].

Польща відбудує пам'ятник УПА в Грушовичах. *Історична правда*, [online] Доступно: <<http://www.istpravda.com.ua/short/2018/04/12/152287>> [Дата звернення 19 липня 2019].

Польща передала Україні звіт про дослідження на цвинтарі в Грушовичах. *Історична правда*, [online] Доступно: <<http://www.istpravda.com.ua/short/2018/06/13/152586>> [Дата звернення 18 лютого 2019].

Стрільчук Л., Нінічук А. 2019. *Війна пам'яті та війни пам'ятників у сучасних українсько-польських відносинах*. Луцьк: Вежа-Друк, с. 368.

Стрільчук Л. 2017. Проблеми історичної пам'яті в сучасних українсько-польських відносинах. *Україна – Польща: історичне сусідство. Матеріали міжнародної наукової конференції. 19-20 травня 2017 р. / ред.. Ю.А. Зінько*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». С. 373 – 378.

У Польщі уламками зруйнованого пам'ятника воякам УПА вимостили дорогу. *Вікна.іф.юа* [online] Доступно: <<http://vikna.if.ua/news/category/world/2017/11/24/78189/view>> [Дата звернення 18 лютого 2019].

Шеремета: у Грушовичах знайдено поховання в трунах і без. *ЗІК*, [online] Доступно: <https://zik.ua/news/2018/05/25/sheremeta_u_grushovychah_znaydeno_po_hovannya_u_trunah_i_bez_nyh_1332337> [Дата звернення 18 лютого 2019].

References

Archives of Poland confirm the burial of the UPA in Hrusovychi. [online] Available at: <https://zik.ua/news/2018/05/31/arhivy_polshchi_pidtverdzhuyut_zahoronennya_upa_u_grushovychah> [Accessed 10/07/2019] (ukr).

«Take at least Verkhreat»: Vyatrovich called the condition under which Poles would be allowed to exhume graves in Ukraine. [online] Available at: <<https://novynarnia.com/2019/07/09/eksgum-pl/?fbclid>> [Accessed 19/07/2019] (ukr).

Misilo E. Volyn Myth "One Hundred Thousand". [online] Available at: <<https://www.nasze-slowo.pl/volinskij-mif-100-tisyach-i-ch>> [Accessed 12.03.2019] (ukr).

The Poles ignore the evidence of the burial of UPA fighters in Hrusovychi, - historian Yevgeny Misilo. [online] Available at: <<https://dyvys.info/2018/06/05/polyaky-ignoruuyut-dokazy-pohovannya-bijtsiv-upa-na-tsvyntari-v-grushovychah-istoryk-yevgen-misylo>> [Accessed 15/07/2019] (ukr).

Poland erects a monument to the UPA in Hrusovychi. [online] Available at: <<http://www.istpravda.com.ua/short/2018/04/12/152287>> [Accessed 19.07.2019] (ukr).

Poland submitted a research report to Ukraine at the Grusovychy Cemetery. [online] Available at: <<http://www.istpravda.com.ua/short/2018/06/13/152586>> [Accessed 02/18/2019] (ukr).

Strilchuk L., Ninichuk A. 2019. The war of memory and the war of monuments in modern Ukrainian-Polish relations. Lutsk: Tower-Printing, p. 368 (ukr).

Strilchuk L. 2017. Problems of historical memory in contemporary Ukrainian-Polish relations. Ukraine - Poland: Historic Neighborhood. Proceedings of the International Scientific Conference. May 19-20, 2017 / ed. Yu.A. Zinko. Vinnytsia: Nilan LTD. p. 373 – 378 (ukr).

In Poland, the rubble of a destroyed monument to UPA soldiers cleared the road. [online] Available at: <<http://vikna.if.ua/news/category/world/2017/11/24/78189/view>> [Accessed 02/18/2019] (ukr).

Sheremeta: burial ground was found in Hrushovichi and without. [online] Available at: <https://zik.ua/news/2018/05/25/sheremeta_u_grushovychah_znaydeno_pohovannya_u_trunah_i_bez_nyh_1332337> [Accessed 02/18/2019] (ukr).

Strilchuk L. 2019. The Volyn Tragedy in Modern Ukrainian-Polish Relations. East. Analytical and information journal. Historical sciences. No. 2 (160) March-April. p. 38 – 44 (ukr).

Strelchuk L.

THE WARS OF MONUMENTS IN MODERN UKRAINIAN-POLISH RELATIONS: AN ELEVATION OF THE PAST OR POLITIZATION OF HISTORICAL MEMORY?

Contemporary Ukrainian-Polish relations bear the burden of the past, which is manifested by the controversy surrounding the complex historical past, the shared tragic historical pages.

The article examines contemporary Ukrainian-Polish interstate and international relations through the prism of controversy over complex issues of common history that have spilled over into recent decades into so-called "grave wars" or "monuments wars". It has been proved that this state of affairs is the result of the implementation of a rather different, historical memory policy pursued by the Republic of Poland and Ukraine. The events of a relatively recent past, such as the Second World War, are a rather traumatic historical memory for both societies and are therefore most often used as a means of political manipulation.

With the coming to power of the Right and Just Party party in Poland, the agenda of revising history, returning to the attempts previously tried to influence the transformation of the historical memory of Polish society, as evidenced by the return to the discussions around the Volyn tragedy, is on the agenda. recalculation of the number of victims of the Ukrainian-Polish confrontation during the Second World War, manipulation and overestimation of the numbers of Polish victims of the conflict.

The facts cited pointlessly demonstrate that the current Ukrainian-Polish controversy is the result of all the same old problems, however, with new faces. The author sees this "new face" in the manifestation of hypertrophied and distorted nationalism, which the modern political elite of Poland took as a conceptual doctrine in shaping the state policy of national memory.

Keywords: historical memory, war of monuments, Ukraine, Republic of Poland, memory politics, super-rivers, history.